

KADRO HAREKETİNİN HUKUK ANLAYIŞI: İKTİSADİ DEVLETÇİLİK VE ÖZGÜRLÜK GERİLİMİNDE BİR İNCELEME

Sense of Law in the Kadro Movement: an Inquiry in the Tension of Economic Etatism and Freedom

Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan DEĞİRMENCI*

Öz: Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çok sayıda hukuk inkılabı gerçekleştirmiştir. 1932-1935 yılları arasında yayınlanan ve Kemalist inkılabın ideolojisini oluşturmak amacıyla çıkarılan Kadro Dergisi hukuk inkılablarını memleketin ilerlemesi için gerekli adımlar olarak görmüştür. Batı kaynaklı hukuk inkılablarına yaklaşımı olumlu olmasına rağmen Batı hayranlığını reddetmiştir. Kadro Hareketine göre Batı, devlet ve hukuk nizamını sınıf çatışmaları içerisinde oluşturmuştur. Oysa Türk Milleti sınıf çatışmalarıyla değil topyekün bir millet olma vasfıyla düşmana karşı savaşarak devleti kurmuştur. İnkılabın amacı Avrupa'da ortaya çıkan faşizm, nazizm, sosyalizm gibi olumsuz devlet tiplerinin oluşmasına sebep olan sınıf çatışmalarını önlemektir. Zira kapitalist üretim modelinde sınıfların oluşması, toplum içinde ayrılık ve çatışmaya sebep olmaktadır. Bu sebeple iktisadi devletçilik prensibi ve planlı ekonomi katı bir şekilde uygulanmalıdır. İktisadi devletçilik fikrini savunan sosyalist rejimlerden farklı olarak Kadrocular mülkiyet hakkının gerekliliğini vurgulamaktadır. Yeni oluşan devlet tipini Batı menşei kuramlarla açıklanamayacağı görüşünü savunan Kadrocular, devlet elitlerinin inkılabları yürütücü konumuna ayrıca önem verir. Devlet görevlileri, henüz

Abstract: The Republic of Türkiye has carried out many legal reforms since its establishment. Kadro, published between 1932 and 1935 with the aim of establishing the ideology of the Kemalist revolution, evaluated the legal reforms as necessary steps for the progress of the country. Although the Kadro Movement was pleased with the receiving of Western laws, the writers of Movement condemned having admiration for Western countries. According to the Kadro Movement, the state and legal order in the West were formed within class conflicts. However, the Turkish Nation established the State and got nationhood by fighting against enemies. The aim of the reforms was to prevent class conflicts that lead to the formation of negative state types such as fascism, nazism and socialism in Europe. Because the formation of classes in the capitalist production model causes separation and conflict within society. Therefore, the principle of economic etatism and planned economy should be strictly implemented. Unlike socialist regimes that advocate the idea of economic etatism, Kadroists emphasize the requirement of the right to own property. Advocating that the newly formed state type cannot be explained by Western-origin theories, Kadroists give consequence to the position of the state

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, ridvan.degirmenci@hbv.edu.tr.

ORCID: 0000-0002-8408-1033.

Makale Geliş Tarihi: 01.10.2023, Makale Kabul Tarihi: 8.11.2023

DOI : 10.57083/adaletdergisi.1391690

tamamlanmamış, halk tarafından benimsenmemiş inkılabı sahipliği çikmalidir. Bu sebeple özgürlüklere müdahale gereklidir ve meşrudur. Kadro, görüşleri sebebiyle dönemin liberal yazarları tarafından oldukça sert biçimde eleştirilmiş, köf Marksist okumayla inkıpların amacını çarpıtmayla suçlanmıştır. Devlet görevlilerine normatif alanın dışında görev vermeye çalışan, demokratik rejimi, özgürlük yanlısı söylemleri inkıplara tehdit olarak gören Kadro, seçkinci ve müdahaleci bürokrasi anlayışı ile cumhuriyet tarihinde hukuka, devlete, bürokrasiye bakışta oldukça tesirli olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadro Hareketi, inkıplar, cumhuriyet, devletçilik, özgürlük.

elites in executing the reforms. State officials must protect the revolution that has not yet been completed and has not been accepted by the people. For this purpose, restriction of fundamental rights and freedoms is necessary and legal. Kadro was criticized severely by the liberal writers of the period, and was accused of distorting the purpose of the revolution with a weak Marxist reading. Kadro movement, which imposed duty to officials above normative area, which saw the democratic regime and freedom of expression as a threat to revolution, was very influential in the view of law and state in the history of the republic with his elitist and interventionist sense of bureaucracy..

Keywords: Kadro Movement, revolution, republic, etatism, freedom.

GİRİŞ

1921 Anayasası yürürlükteyken devletin idare şeklini cumhuriyet olarak belirleyen anayasa değişikliğiyle kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti ilk on yılda çok köklü hukuk değişikliklerine imza atmıştır. Esasında Parla'ya göre 29 Ekim 1923'te yapılan şekli bir ifade değişikliği olup 1921 Anayasası'nda hakimiyetin millete ait olduğu lafzıyla cumhuriyet kurulmuştur¹. Bugün dahi siyasi ve sosyal alana etkilerini sürdüren devlet ve toplum yapısının temelini teşkil eden inkıpların her biri meclis tarafından çıkarılan kanunlarca yapılmıştır.

1924 Anayasası ile yeni kurulan düzenin anayasal şekli verilmiş, arkasından Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Beynelminel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun gibi devrim kanunları kabul edilmiştir. İnkılap kanunlarının değiştiği sırada örgütlü muhalefetin eksikliği, kanunların içerikleri çokça tartışılmadan Meclis'ten geçmesine sebep olmuştur.

Cumhuriyet inkıpları, yalnızca dönemin elitlerinin kişisel tercihlerinden oluşmamıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte gerçekleşen inkıplar arasında Tanzimat Dönemi fikir hayatından, İkinci Meşrutiyet sonrasındaki dinamik süreçten oldukça etkilenmiştir. Kurucularının tamamı eski Osmanlı subayı/bürokratu ve entelektüeli olan bir rejim, tevarüs ettiği ilmi/siyasi ve ictimai tecrübeye göre hareket etmektedir. Osmanlı Devleti, Tanzimat Dönemi'nden itibaren iktibas ve uyarılama yoluyla pek çok kanunu yürürlüğe koymuştur. Cumhuriyeti kuran kadrolar arasında yeni bir memleket inşa etmek için geçmişten miras aldıkları inkılap hareketini

¹ Taha Parla, Türkiye'de Anayasalar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 16.

devam ettirmeyi amaçlamıştır². Bununla birlikte mevcut ikili hukuk sistemine alternatif bir model arayışı cumhuriyet kurulmadan evvel Lozan görüşmelerinde başlamıştır. Osmanlı hukuk sisteminde var olan kapitülasyonların kaldırılmasıyla hukuk sisteminde temel mevzuat değişikliği ihtiyacı artmıştır. Nitekim bu hususta kurulan Ahkam-ı Şahsiye ve Vacibat Komisyonu çalışmaya başlamadan evvel bir talimatname çıkarılmıştır. Talimatnamede hazırlanacak kanunların medeni memleketlerde var olan kanunlarla azami uygunluk içerisinde olması ilkesinin dikkate alınması vurgulanmıştır³. Aile hukuku ve borçlar kanununa dair yapılan çalışmalar bu ilkeyi karşılamadığı gerekçesiyle kabul görmemiş ve resepsiyon faaliyetiyle Batı menşeli kanunlar hukukumuzda dahil olmuştur.

İnkılap sürecinde yaşanan entelektüel tartışmaları izlemek, süreç içerisindeki hukuk değişiminin döneminde nasıl değerlendirildiğini görmek ve cumhuriyetin tarihini yorumlamak için kaynak teşkil edecek yayınlara başvurmak gerekir. Hukuk değişiminin esasına dair tartışmaların azlığı, bu konuda spekülasyonların işin esasına dair fikirlerin önüne geçmesine sebep olmuştur⁴. Özellikle Takrir-i Sükun yasasının etkisiyle inkılapların kanunlaşma sürecinde gerek lehte gerek aleyhte geniş katımlı tartışmaların yapılamadığı görülmektedir⁵.

1930'lu yıllardan itibaren Cumhuriyetin kurucu kadrosunun muhalif odaklarla hesaplaşmasını tamamlamasıyla yapılan inkılapların tesiri ve yapılacak olanlara dair yol haritası hakkında bir arayış dönemine girilmiştir. Bu itibarla dünya siyasetinin savaş sonrası geldiği yerde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin istikametine dair soruların cevap bulması beklenir. 1924 yılından itibaren hukuk öncülüğünde yaşanan sert inkılap dalgası

² Nitekim Kadioğlu, Atatürk'ün 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi açılışında yapmış olduğu konuşmada "Senelerden beri devam eden Türk İnkılabı, mevcudiyetini ve zihniyetini, toplumsal hayatın temeli olan yeni hukuk sistemi ve hukuki esaslarda tespit ve teyit etmek çaresine tevessül etmiştir." ifadesinde yer alan "senelerden beri..." lafızıyla yalnızca cumhuriyetin inkılap hareketini değil Osmanlı'nın yenileşme hareketleri ile kurduğu bağı vurguladığını ifade etmektedir. Ahmet Selim Kadioğlu "Değer Üretme Aracı Olarak Hukuk (Medeni Kanun Örneği)", Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu V Bildiri Tam Metinleri, 2021, Bodrum, s. 329.

³ Gülnihal Bozkurt, Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s. 188.

⁴ Örneğin Bozkurt'un çalışmasında dönemin adliye vekili Mahmut Esat Bozkurt'un komisyon çalışmaları ve kanunlara ilişkin görüşlerine yer verilirken Mahmut Esat Bozkurt'un 1944 tarihli konuşmasından yararlanılmıştır. Bozkurt, s. 189. Kanunlaşma döneminde resepsiyon usulünün mahiyeti hakkında esaslı bir tartışma yürütülmemiştir.

⁵ Nutuk'ta bazı inkılapların yapılmasında Takrir-i Sükun'un yürürlükte olmasının getirdiği suhulet vurgulanmıştır. Atatürk, böylelikle bazı mürtecilerin milleti vasi miyasta tesmim etmesine meydan bırakılmadığını ifade etmektedir. Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 270.

içerisinde oluşan yapının sağlamlaştırılması ve iç/dış tehditler karşısında korunması öncelenmiştir⁶.

İç muhalefetin zayıflığının getirdiği siyasi temsil sorunu Serbest Cumhuriyet Fırkası ile giderilmeye çalışılsa da ortaya çıkan tablo kurucu elitleri kaygılandırarak derecede sert bir muhalif kitlenin varlığını göstermiştir. Esasında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları Cumhuriyet Halk Fırkası'nın temsil ettiği değerlere karşı değildir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularından Ahmet Ağaoğlu hem CHF hem de Serbest Fırka'nın programını yazan bir isim olarak CHF'nin temel değerlerine karşı bir isim değildi, yalnızca ilkelerin tatbik edilmesinde ortaya çıkan sorunlara işaret etmekteydi⁷. Bu süreçte kurucu elitleri bir yol ayrımı bekliyordu. Ya inkılap ideolojisi zayıflayacak ve toplumsal uzlaşma aranarak bir istikamet belirlenecek veya inkılapların ideolojik altyapısı tahkim edilerek halk için doğru olan yol zecri olarak kabul ettirilecektir⁸.

1930'lu yıllarda cumhuriyetin inkılapçı hareketi yapmış olduğu reformların sonuçlarını değerlendirme imkânı bulmuştur. Kanunlaştırma faaliyetleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. İnkılap hareketine liderlik eden kadronun hayata bakışı ve nasıl bir toplum oluşacağına dair fikirler tartışılmaya başlanmıştır. Bir kere inkılapların milletçe ne derece anlaşıldığı tartışmalıdır. Bununla birlikte iktidar elitleri arasında inkılaplar yolunda emin adımlarla gidilmesi gerektiğine dair uzlaşma söz konusudur. Bu atmosferde, ilk dönemden farklı olarak inkılapların içeriği hakkında tartışmalar yoğunlaşmıştır. 1920'li yılların sonuna doğru inkılap hareketinin normatif temellerinin büyük ölçüde gerçekleştirilmesinin ardından ekonomik buhranın ağır sonuçları iktidar ve ekonomik düzen arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Liberal bir iktisat politikasına karşılık devletçi müdahale konusunda Atatürk ve İsmet İnönü'nün uzlaştığı görülmektedir. Atatürk, Afet İnan'ın yazdığı Medeni Bilgiler kitabında "ılımlı devletçilik" kavramına yer vermesini ister. İsmet İnönü ise Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın liberal tezlerine karşılık devletçilik prensibini savunmaktadır⁹.

Kadro Hareketi, cumhuriyet tarihinde belirli bir entelektüel grubun inkılapları yorumlamak ve ona ideolojik bir ivme kazandırmak saikiyle

⁶ Tunçay, 1924'ten harf inkılabına kadar geçen sürede yaşananların ikna yoluyla değil tecebbürle gerçekleştiğini belirtmektedir. Tarık Bin Ziyad'ın geri dönmek için gemileri yakması gibi cumhuriyet rejiminin eskiyle arasındaki bağı kopartmayı amaçladığını vurgulamaktadır. Mete Tunçay, "İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama)", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt 2, Kemalizm, Tanıl Bora Murat Gültekinil (Ed.), 6. Baskı, 2009, İstanbul, s. 92.

⁷ Hilmi Ozan Özavcı, "Düşünce Tarihi Merceğinden Türkiye'de Liberalizm", S. 57, 2011, Doğu Batı Dergisi, s. 160.

⁸ Zürcher bazı fikir ve ideallerin ceminden oluşan Kemalizmin 1930'lu yıllarda ortaya çıktığını ve geliştiğini belirtir. Kemalizm, tam olarak bir ideolojik forma bürünmese de 1931 yılında parti programına altı ilkenin girmesiyle belirli bir şekle kavuştuğunu ifade eder. Eric Jan Zürcher, Turkey A Modern History, 1. Baskı, I.B. Tauris and Co Puplichers, London, 1993, s. 189.

⁹ Taner Timur, Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s. 122.

çıkan Kadro Dergisi yazarlarından mürekkeptir¹⁰. 1932-35 yılları arasında 35 sayı çıkan dergi, Türk entelektüel tarihi açısından önem arz etmektedir. Kadro Dergisi'nin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Başvekil İsmet İnönü ve diğer devlet idarecileriyle iyi ilişkiler içinde olması sebebiyle dergi devlet erkani tarafından dikkatle takip edilmiştir. Kadro Dergisi Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kendisini feshetmesiyle çok partili hayata geçişin ikinci kez akamete uğradığı siyasi atmosferde yayın hayatına başlamıştır¹¹. Cumhuriyetin onuncu yılında yayın hayatına başlayan dergi, 1929 ekonomik buhranımla ağır bunalım geçiren Türk iktisadında devletçi müdahalenin gerekliliği tezine katkı sunmuş, iktisadi olarak sıkı bir devletçiliği savunmuştur¹².

Kadro Dergisi'nin ne amaçla çıkarıldığı ilk sayısında ifade edilmektedir. Türkiye bir inkılap içindedir ve inkılap durmamıştır. Kadronun amacı inkılabı derinleştirmektir. İnkılabı derinleştirmek ise inkılabın nazarileşen prensiplerinin gençlere, köylülere, şehirlilere anlatılması ve benimsetilmesidir. Kadro Hareketine göre Türk inkılap hareketi teorik bazı iddiaları barındırmaktadır ancak henüz bu inkılap hareketinin bütünleşmiş bir ideolojiye sahip olduğu söylenemez. Kadro Dergisi ihtiyaç duyulan ideolojiyi oluşturma iddiasındadır. Kadro Dergisi'ne göre İnkılabın aleyhinde olan odaklar onun yarım kalmasını istemekte, ona pesimistçe yaklaşmaktadırlar. Oysa kadro inkılap heyecanını diri tutmak için yayın hayatına başlamıştır¹³.

1929 ekonomik buhranından sonra liberal ekonominin kalesi olan ABD'de dahi devletin piyasaya müdahalesinin benimsendiği yıllarda, ekonomik buhranın etkisi ile toplumsal muhalefet yükselmiş, durgunlaşan ekonomik düzenin canlandırılması için Kadro Dergisi iktisadi olarak katı devletçiliği savunmuştur. Bu itibarla iktisat zihniyeti çalışmalarında Kadro Dergisi'nin iktisadi görüşleri ile dönemin siyasi iktidarının ve diğer fikri görüşlerin karşılaştırması yapılmıştır. Tekeli ve İlkin'in ifade ettikleri gibi esasında Kadro, devletçi prensibi benimsemekle Serbest Fırka'nın kurucu fikriyatı olan liberal iktisadi anlayışla çetin bir mücadeleye girmiştir. Radikal,

¹⁰ Şerif Mardin, Kadro Dergisi'ni modernleşmenin örgütsel ve harekete geçirmeye ilişkin yanını fark eden biricik akım olarak nitelendirmektedir. Şerif Mardin, "Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez- Çevre İlişkileri", içinde Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay (Ed.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 94.

¹¹ Dergide yazarların pek çoğu devlet memuriyet görevi ifa ettiğinden imtiyaz sahibi o sıralar milletvekili olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu olmuştur. Mustafa Türkeş, Kadro Hareketi: Ulusçu Bir Sol Akım, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 93.

¹² "Kadro, onun temel şiarlarını kendi söylemi içinde yeniden üretmekle Kemalizme nüfuz etmeye çalıştı. "Öncülük soyumuzun türesidir" gibisinden aforizmalarla resmi milliyetçi söylemi yeniden üretmekten de geri kalmadı. Kemalizm nezdindeki kabulünü, özellikle anti-emperyalizm, bağımsızlıkçılık, liberalizm karşıtlığı ve devletçilik ortak paydalarını vurgulayarak pekiştirmeye gayret etti." Tanıl Bora, Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 161.

¹³ Bora, 2017, s. 160, 161. Kadro Dergisi, Sayı 1, Yıl 1932, s. 3-4.

burjuva aydın grubu olarak CHF yöneticilerinden daha keskin şekilde devletçilik taraftarıdır¹⁴.

Ancak bilinmektedir ki inkılap hareketi esasında bir yasalaştırma hareketidir. İnkılapların oluşabilmesi için anayasadan başlayarak pek çok hukuk düzenlemesi hayata geçirilmiştir. Bu sebeple Kadro Dergisi'nde dönemin hukuk politikasına dair pek çok tartışma yer almaktadır. Ayrıca Kadro Dergisi'nin inkılabın ideolojisini inşa etmek olarak ifade ettiği amacını gerçekleştirmesi için inkılabın hukuki yönlerine değinmesi gerekir. Nitekim Kadro Dergisi'nde yer alan yazılarda saltanat ve hilafetin kaldırılması, cumhuriyet yönetimi, medeni kanun, özel teşebbüs, mülkiyet, uluslararası hukuk gibi hukuk tartışmalarının odağında yer alan kavramların tartışıldığı görülmektedir. Çalışmanın odağında ise Kadro Dergisi'nin iktisadi devletçilik anlayışı ile özgürlük ilişkisinin nasıl kurulduğu hususu yer almaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak Kadro Dergisi'nin inkılaplara bakışı ve inkılapları nasıl yorumladıkları ele alınacaktır. Daha sonra Kadro Dergisi'nin hukuk ve devletin işlevine dair tartışmaları nasıl değerlendirdiği açıklanacak, son olarak özgürlük ve devletçilik prensibi bağlamında yürütülen tartışmalara değinilecektir.

I. KADRO HAREKETİ'NİN CUMHURİYET İNKILAPLARINA BAKIŞI

Kadro Dergisi'nin ilk sayılarından itibaren Cumhuriyetle birlikte oluşan inkılap sürecini daha evvelki yenileşme hareketlerinden ayırma çabası görülmektedir. Her biri Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş, Birinci Cihan Harbi ve Kurtuluş Savaşı'na bizzat katılmış veya yakından takip etmiş yazar kadrosunda Cumhuriyetle beraber oluşan siyasi atmosferi, sosyal değişimi Osmanlı'dan farklılaştırma gayreti göze çarpmaktadır.

Kadroculara göre, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı'ndan itibaren bir değişim içerisinde olduğu açıktır. Cumhuriyet inkılaplarını daha evvel yapılan reform girişimlerinden ayıran hususun başında saltanat ve hilafetin kaldırılması gelmektedir. Hilafetten ve onun etrafındaki "kuklalardan" kurtulmuş olmak milli kurtuluş hareketini öncekilerden ayırmaktadır. Cumhuriyet, Tanzimat devrinde olduğu gibi yalnızca batının pazarı olma arayışında değildir¹⁵.

Vedat Nedim, milli kurtuluş hareketi ile ıslahçılıktan inkılapçılığa geçildiğini, böylelikle saltanat yerine cumhuriyet, mecelle yerine medeni kanun, fes yerine şapka, Arap harfleri yerine yeni Türk harflerinin kabul edildiğini belirtir. Yeni Türk harflerini milli kurtuluş hareketinin en önemli silahı olarak tanımlayan yazar, yeni harflerin öğrenilmesi için millet mekteplerinin kâfi gelmediğini, mekteplilerin avare dolaşmaktansa köylere

¹⁴ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadro ve Kadrocuları Anlamak, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 545.

¹⁵ Burhan Asaf, "İnkılabımız ve Hilafet", S. 1, 1932, Kadro Dergisi, s. 37-38.

giderek yeni harfleri öğretmesi için inkılapçı bir tedbir alınmasını önermektedir¹⁶.

Aydemir'e göre milli kurtuluş hareketi ne münhasıran siyasi ne de münhasıran hukuki bir hadisedir¹⁷. Milli kurtuluş hareketi müstemlekecilere ve feodal kalıntılara karşı yapılan bir mücadeledir. Mücadelenin öncüleri ise milleti anlayan, ona kendini vakfeden, şuurulu, ileri feragatli ve disiplinli avangardın, ferdi ve zümrevi menfaatleri değil milli menfaatleri ileri tutan kadro olmalıdır¹⁸. İnkılapların öncüleri bir iş planı dahilinde, henüz memleketin iş üretme kabiliyetinin ortaya çıkmadığını bilerek, tabiatı işleyerek milli iktisadı oluşturmalıdır¹⁹. Aydemir'e göre harp sonu inkılaplarından evvel bir iş planı yapmak suni ve akıl dışı olarak kabul edilirdi, inkılaplardan evvel iktisadın canlanması için piyasaya müdahalede bulunmak hem mevzusuz hem de manasızdı. Ancak harp sonu inkılaplarından sonra piyasanın kendi şartlarında oluşmasını beklemek, devletin burada düzenleyici olarak rol almaması manasızdır. Harp sonu inkılaplarıyla uyumlu bir iş bölümü gereklidir²⁰. Türk inkılabının tamamlanması ancak bu suretle mümkündür. Bu bakışla inkılap hareketi yeni iktisadi anlayışın yerleşeceği içtimai düzenin oluşması için elzem görülmekte, fakat yeterli görülmemektedir. İnkılapların halk nezdinde henüz yerleşmemesi ve ekonomik olarak eksiklikleri vurgulanmaktadır.

Kadroculara göre toplumu eskiden ayıran köprü tamamen yıkılmıştır²¹. Bu köprünün yeniden inşası topluma ve inkılapa zarar verecektir, özlem ancak yeniyedir²². Yeni olan, güzel olan, toplum için iyi olan yarındadır ve onu Türk inkılabı getirecektir. İnkılap sürecinin dinamikliğine yapılan vurgu önemlidir. Zira başlarda ifade edildiği üzere aslında inkılapların tamamlanması için gereken hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Kadroya göre kimse bu yapılanları kâfi görüp rehavete kapılmamalıdır.

Rehavete kapılmamak için birinci sebep inkılabın cihanda devam ettiği ve Türk yurdunda da devam edeceği gerçeğidir. İnkılapların devam ettiğine dair vurgunun sebebi esasında bazı grupların inkılapların tamamlandığına dair inancıdır. Örneğin Falih Rıfkı Atay Türk Devrimi'nin 5 yıl 1 ay sürdüğünü, 3 Kasım 1928'de yeni Türk harflerinin kabulüyle inkılapların tamamlandığını ileri sürmüştür. Kadro Dergisi'nin önde gelen ismi Şevket Süreyya ise inkılapların tamamlanmadığı, bu durumun

¹⁶ Vedat Nedim, "Ümmilikle Mücadele İçin Köy Kampları", S. 1, 1932, Kadro Dergisi, s. 42-43.

¹⁷ Şevket Süreyya Aydemir, "Milli Kurtuluş Hareketinin Ana Prensipleri", S.8, 1932, Kadro Dergisi, s. 10.

¹⁸ Aydemir, a.g.m., s. 11.

¹⁹ Şevket Süreyya Aydemir, "İş Hasreti ve 500.000.000 liralık Türk Bütçesi" S. 9, 1932, Kadro Dergisi, s. 10.

²⁰ Şevket Süreyya, "İçpazar ve İktisatta Bütünlük", S. 10, 1932, Kadro Dergisi, s. 11-12.

²¹ Şevket Süreyya, "İnkılap Bitti mi?", S. 3, 1932, Kadro Dergisi, s. 10.

²² Şevket Süreyya, "Milli Kurtuluş Hareketleri Hakkında Bizim Tezimiz", S. 12, 1932, Kadro Dergisi, s. 44.

kendisini inkılabı hizmet eden ve onun koruyucusu olarak gören kesimlerce dahi idrak edilemediği iddiasındadır²³.

İkincisi, yapılan inkılaplar halk tarafından henüz benimsenmemiştir. Yakup Kadri, Medeni Kanun yürürlükte olmasına karşın toplumun aile yapısına bakıldığında kadınların kocalarına şer' en bağlı olduklarını örnek vererek inkılapların halk nezdinde yeterince karşılık bulmadığından yakınmaktadır. Keza yazara göre, Cadde-i Kebir'in ismi değişmiş ve İstiklal Caddesi olmuştur ancak bunu ifade eden postacılar ve tramvay çalışanlarından başka kimse yoktur. İnkılabı yapanları çok optimist bulan Yakup Kadri, inkılapların çizdiği hayat düsturuyla yaşayan, mesela şapka veya kasket giyen, medeni kanuna göre evlenip boşanan, yeni harflerle okuyup yazan sayısının cumhuriyetin onuncu yılında on bini geçmeyeceğini iddia eder. İnkılapların tam manasıyla ictimai hayatta yansımalarının görülebilmesi için inkılap bilinci, inkılap heyecanı tabana yayılmalıdır²⁴.

Üçüncüsü, inkılapların temel amacı Türk olmayan yabancı tesirlerden kurtulmaktır. Yabancılık unsuru taşıyan unsurlardan kurtularak bir Türk yurdu inşa etmek temel amaçtır. Kadroculara göre bu amacın gerçekleşmesi için "Bizans mirası" saray ve saltanat kaldırılmış, "Arap ve Fars mirası" medrese kapatılmış, "Rumluğun bergüzarı" fes yasaklanmıştır. Bununla birlikte hâlâ eskiye özlem duyanlar olduğu gibi Batı hayranı olan gençlerin varlığı da Kadrocuları rahatsız etmektedir. Şarkın skolastisizminin tesiri nasıl etkisiz bırakıldıysa Batı hayranlığı da terk edilecektir. İlimin tarafsız olması söz konusu değildir, Türk inkılabına göre ilim de millidir ve vatani burasıdır²⁵.

Bu anlayış esasında inkılapların yasal olarak kabul edilmesinin yeterli olmadığını, hayata tatbikinde soru işaretlerinin bulunduğunu göstermektedir. Nitekim Yakup Kadri teknik konularda Türk inkılabının İtalya ve Rusya inkılapları kadar başarılı olamadığını ifade etmekte, acemiliği ve plansızlığı başarısızlığın sebebi olarak görmektedir²⁶.

Kadroculara göre, Türk inkılap hareketini savaş sonrası oluşan yeni siyasi ve sosyal yapılara benzetmemek gerekir. İnkılap hareketi faşizme ve nazizme benzemez, adil ve ilerici bir harekettir. Nazizme benzemez zira içinde ırkçılık barındıran söylem bulunmamaktadır. Türk olmayan vatandaşlara karşı ayrımcı bir tutum söz konusu değildir. Hatta Burhan Asaf bir yazısında Türk olmayan kişilerin Türkçe konuşmamasını incelerken ana dili Türkçe olmayan azınlıkların Türklerin gösterdiği hoşgörüyü karşılık en azından alışverişi yapacak kadar Türkçe bilmemesini eleştirir²⁷. Kadro

²³ Ahmet Kuyuş "The Ideology Of The Revolution': An Inquiry Into Şevket Süreyya Aydemir's Interpretation Of The Turkish Revolution, Doktora Tezi, McGill University, 1995, s. 187.

²⁴ Yakup Kadri, "Ankara, Moskova, Roma", S.10, 1932, Kadro Dergisi, s. 42-43.

²⁵ "Nasıl doğu skolastisizminden kurtuldu isek Garbın softalarından da kurtulmamız gerekir. İlim diyorlar bitaraftır. Halbuki Türk inkılabına göre ilim de millidir. İlimin vatani vardır ve burasıdır.". Yakup Kadri, "Fikirde İstiklal", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 32.

²⁶ Yakup Kadri, "Ankara, Moskova, Roma", S. 13, 1932, Kadro Dergisi, s. 30.

²⁷ Burhan Asaf, "Bizdeki Azlıklar", S. 16, 1933, Kadro Dergisi, s. 52.

Dergisine göre İtalya ve Almanya'daki faşist iktidarlar burjuvalarla iş birliği halindedir. Söz konusu rejimler, sınıflar arası mücadele ve memleket içindeki anarşiyi işçi sınıfı aleyhine ve sermaye lehine çözmeye çalışmaktadır. Ayrıca İtalya'nın barındırdığı fazla nüfusu taşımak için koloniler elde etmeye çalışmasını ve Almanya'nın Alman ırkının diğerlerinden üstün olduğunu iddia etmesini faşizmin emperyalist tarafları olarak görmüşlerdir. Bu sebeple 1933 yılından itibaren Kadro yazarları faşizmi ve nazizmi açıkça reddetmişlerdir²⁸.

Kadroculara göre Türk inkılabının bir diğer özelliği onun uluslararası toplumda müstemleke memleketlere umut ışığı olmasıdır. Müstemleke memleketlere umut ışığı olmasını sağlayan husus ise yeni bir toplum ve devlet inşasını başarabilmesidir. İktisadi olarak kapitalizm konusunda dünyaya cemiyet-i akvam örnek olmakta, sosyalist üretim tarafını ise Sovyet Rusya temsil etmektedir²⁹. Milli kurtuluş hareketi liderliğinde örgütlenen Türk devleti üçüncü yolu "müstemleke iktisadı yerine müstakil millet iktisadı" yaratmaktadır³⁰.

II. KADROÇULARA HUKUK VE DEVLETİN İŞLEVİ

Yakup Kadri, dünya düzeninde eski ve yeni arasındaki kavganın çok eskiye dayandığını ifade etmekle birlikte en kızgın çatışmanın kendi yaşadığı devirde tezahür ettiğini ifade etmektedir. Her şey bir değişim içindedir ve eski düsturlar yeniyi anlamakta yetersizdir. Yakup Kadri'ye göre örneğin Montesquieu'nun Kanunların Ruhu adlı eserinden hareketle faşizm, Bonfils'in "Uluslararası Hukuk" aslı eseriyle devletler arası münasebetler açıklanamaz. Eski anayasal ve sosyolojik çıkarımlar ancak o devirde yaşayan insanları ve aralarındaki münasebetleri düzenleyebilir³¹.

Yeni Türk devlet ve cemiyet hayatının inşası için yeni hükümet organizasyonunu kurumsallaştırmak reform zincirinin ilk halkası niteliğindedir. Kadro Dergisi yazarları elbette bir devrim ideoloğu olarak saltanat ve hilafetin kaldırılmasından ziyadesiyle memnun olduklarını belirtmişlerdir. Diğer taraftan yeni kurulan rejim, oluşan devlet yapısı ve hükümet sistemini tamamen batı kaynaklı akıl yürütme ile okumamaktadırlar. Ortaya çıkan yeni devlet tipinin Batılı kaynaklarla teorikleştirilen devlet kuramları ile açıklanması yetersiz kalmaktadır.

Şevket Süreyya'ya göre eski Osmanlı yönetimi içerisinde Türkler tıpkı Ergenekon'da olduğu gibi tutsak haldeydi. Bu Ergenekon'da çekiç ve örs unutulmuş, Börteçine ise görünmemekteydi. İkinci Meşrutiyet devrinde birtakım yenileşme arayışları vuku bulsa da, tekniği başka ellere bırakarak yalnızca mefkure ile ilerlemeye çalıştıkları için Meşrutiyet reformcuları

²⁸ Mustafa Türkeş, "The Ideology of Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey", S. 34/4, 2006, Middle Eastern Studies, s. 104.

²⁹ Vedat Nedim, "Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına", S. 1, 1932, Kadro Dergisi, s. 8.

³⁰ Vedat Nedim, "Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına 2", S. 2, 1932, Kadro Dergisi, s. 13-14.

³¹ Yakup Kadri, "Eski Yeni", S. 12, 1932, Kadro Dergisi, s. 25-26.

başarısız olmuşlardır. Yeni Türk Devleti'nde ise inkılabı öncülük eden zümre, Gazi Paşa'nın şefliğinde inkılap idealizmi mefkuresiyle yürümektedirler³².

Her inkılap yeni bir devlet tipi oluşturma mücadelesi olduğuna göre yeni devlet, Türk inkılap hareketinin özünü teşkil etmektedir. Bu hareket dünyada biricik olduğuna göre yeni devlet tipini diğer memleketlere nispetle açıklamak doğru olmaz. Bir kere yeni devlet sınıf savaşlarının bir tezahürü olarak oluşmuş değildir. Kadro Dergisi'nde Türkiye'de kapitalizmle birlikte doğan sınıf savaşlarının olmadığı, bununla birlikte kapitalizm öncesi sınıfların var olduğu ileri sürülmüştür. Sınıflar arası çatışma ortamı olmaması sayesinde Türk Milleti, milli kurtuluş hareketi sırasında teşkilatlanmıştır. Dolayısıyla bu devlet bir sınıfın yararını kollayacak, diğerlerine karşı ceberut tavır gösterecek yapıda değildir. Devlet, milletleşme sürecinin bir tezahürüdür ve dolayısıyla sosyal sözleşme vasıtasıyla oluşmuş değildir³³. O hâlde liberal düzeni oluşturan kavramlarla yeni devlet tipi açıklanamaz. Kadro Dergisinde Cumhuriyet, diğer memleketlerde olduğu gibi yalnızca bir yönetim olarak kavranmaz. Kadro Dergisi'nde Cumhuriyet'e manevi sıfatlar yüklenmiş, devlet lideri Mustafa Kemal ve TBMM'nin unvanı olan gaziliğin Cumhuriyet'in de sıfatı olduğu iddia edilmiştir³⁴. Böylelikle Cumhuriyet'e bir yönetim şekline fazlaca anlam yüklenerek, kurtuluş mücadelesinin asli parçası olarak görülmüştür.

Kadro Dergisi'nin yayın safahatı başladığında Türk hukukuna pek çok batı ülkesinden kanun iktibas edilmişti. Kadro Dergisi'nin cumhuriyet inkılaplarının yanında yer alan duruşu ilk bakışta Batıya karşı, adını hayranlık olarak ifade etmesek de, bir imrenme beklentisi oluşturabilir. Oysa Kadro Dergisi'nde Batı; yapıları ve tarihi ile eleştiriye uğramaktadır. Aydemir, kendilerinin Avrupa'nın iktisadi, siyasi, ahlaki ve fikirler manzumesinin hayranı olmadıklarını vurgulamış, sadece metot ve teknik bakımdan Avrupa'nın mirasçısı olduklarını belirtmiştir³⁵.

Kadro Dergisi'nde Batı'ya getirilen en mühim eleştiri, toplum yapısının sınıflar arası mücadele neticesinde oluşması, ezilen sınıflardan kalan artı değerın egemen sınıflarca sömürülmesidir. Atatürk'ün emriyle 1931 yılında hazırlanan³⁶ Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı'nda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde halkın arasında sınıfa dayalı bir ayrılık olmadığı, yalnızca iş bölümünün kabul edildiği temel prensip

³² Şevket Süreyya Aydemir, "Ergenekon Efsanesi", S. 13, 1933, Kadro Dergisi, s. 8-9.

³³ Vedat Nedim, "Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir", S. 15, 1933, Kadro Dergisi, s. 13-14.

³⁴ "Bizde nasıl millet "gazi millet", ve nasıl Mustafa Kemal "Gazi Mustafa Kemal" ise, "Cumhuriyet te, "Gazi Cumhuriyet"dir. Bizim Cumhuriyetimiz on değil on üç- on dört yaşındadır". Burhan Asaf, "Gazi Cumhuriyet", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 27.

³⁵ Şevket Süreyya, "Avrupanın Hayranı Değil Mirasçısıyız", S. 29, 1934, Kadro Dergisi, s. 43-46.

³⁶ George Harris, The Communists and the Kadro Movement, The Isis Press, İstanbul, 2010, s. 124.

olarak kabul edilmiştir³⁷. Cumhuriyet idaresi Batı'da sınıf çatışmalarının sebep olduğu olumsuz durumu tespit ederek Kadro Dergisi'nin temel savı olan sınıfsız toplum düsturunu benimsemiştir.

Kadro Dergisi'ne göre Batı'dan alınacak dersler de vardır, bunların başında çalışkanlık, özveri ve iş bölümündeki profesyonellik gelmektedir. Kadro Dergisi'nde Batı'ya dair yazılanlara bakıldığında Cumhuriyet'in ilk yıllarında, özellikle inkılap kanunları çıkarılırken ifade edilen mutlak olarak üstünlüğünü ispatlamış medeniyet algısının değiştiğini görülmektedir. Elbette bu eleştirel tavırda Kadro Dergisi'nin kapitalizm ve onun oluşturduğu toplum düzenine karşı bakışı etkilidir. Yine de Batı toplumunun tüm teknik ilerlemesinin kabul edilmesine rağmen, içinde barındırdığı bir dizi sorunun Türk entelektüel kamuoyunda dile getirilmesi önemlidir. Bununla yetinmeyip Türk toplumunun Batı'ya nazaran daha iyi durumda olduğu, hatta Batı toplumlarının geçirdiği olumsuz tarihi tecrübeyi yaşamaksızın ilerleme sağlayabileceğine dair öneriler dikkat çekmektedir³⁸.

Kadro Dergisi'nde Türk üniversiteleri, Türk inkılabına fikri olarak yeterince destek sunmamakla eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden hukuk fakültesi de kurtulamamıştır. Hukuk alanında yapılan pek çok inkılabı, pek çok düzenlemeye ihtiyaç duyulmasına rağmen hukuk fakülteleri istenilen katkıyı sağlamamaktadır. Hukuk fakültelerinin tek görevi adliyelere görevli yetiştirmek değildir, hukuk fakültelerinden hukuk alanında yapılan çalışmalara öncü olması beklenir. Ancak Aydemir'e göre başka memleketlerden beslenen hukuk akademisi, Türk inkılabının önderlerinin beklentilerini karşılayamamaktadır. Türk hukuk fakültelerinden beklenen Türk toplumuna göre orijinal fikri çalışmalar yapılmasıdır³⁹.

Aydemir'e göre yeni hukukun ferdiyetçi prensibi öne çıkarılırken, devleti hürriyetlerin bir koruyucusu veya yardımcıları olarak görmek tam manasıyla tüm toplumu kapsayan anlayışa dönüşmemiştir. Fertlerin birbirleri ile ve devletle olan ilişkileri menfaat çatışması temelinde izah edildiği için devlete dair hukuki kavrayış baskı ve cebir unsurlarından öteye gitmemektedir⁴⁰. Türk inkılabıyla oluşan yeni rejimde devletin otoritesi nazari ve maddi esasını cemiyet içerisindeki çatışmaların tasfiyesi zaruretinden almaktadır. Yeni cemiyet ve devlet tipinde bireylerin birbirleriyle ve devletle olan ilişkileri dönüştüğü için eski hukuk kaide ve prensipleri işlerliğini yitirmiştir⁴¹.

Aydemir'in yeni hukuktan beklediği liberal bir anlayışla bireysel hakları koruyan değil, devletçilik prensibinin hâkim olduğu iktisat anlayışına imkan sağlayacak hukuki prensipleri ihtiva etmesidir. Devletin acil olarak yapması gereken imar, inşa faaliyetlerinin tamamlanabilmesi için bu

³⁷ "Türkiye Cumhuriyeti halkımı ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimâî hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telâki etmek esas prensiplerimizdendir." Cumhuriyet Halk Fırkası Programı, Ankara, 1931, İkinci Kısım, 2. Madde.

³⁸ Burhan Asaf, "Fotomontaj", S. 23, 1933, Kadro Dergisi, s. 22.

³⁹ Şevket Süreyya, "İnkılap Hukuku", S. 26, 1934, Kadro Dergisi, s. 5.

⁴⁰ Aydemir, a.g.m. s. 7.

⁴¹ Aydemir, a.g.m. s 8-9.

alandaki teşebbüsler tüm mal varlıklarıyla devletin mülkiyetine terk olunmalıdır. Yüksek teknik ve yüksek sermaye isteyen işler kamu menfaati için devlet eliyle işletilmelidir⁴². Böylece iktisadi bir zorunluluk giderilirken sermayenin bir sınıf elinde temerküzü önlenerek burjuva sınıfının oluşması engellenecektir.

İsmail Hüsrev, Kadro'nun devlet felsefesi üzerine yazılarında devlet telakkisine ilişkin meseleye devlet nasıl idrak edilmeli sorusuyla başlar. Devlet, Hegel'in ifade ettiği gibi "ruhun saf idesi" "yüksek derecede bir ruhi rabıta teşkilatı", "milletin tarihi birliğinin en mütekebil şeklini izhar etmesi" şeklinde anlaşılmamayı kabul etmez. İsmail Hüsrev, bu anlayışın devleti maddi icimai hayatın dışında fakat topluma hükmeden manevi bir varlık olarak telakki ettiği görüşündedir⁴³.

İsmail Hüsrev normativistlerin önde gelen ismi olan Kelsen'in devleti "normlar sisteminin", "mükellefiyetler nizamının" ifadesi olarak tanımladığını ifade etmiştir. Kelsen devleti hukuk normlarının somutlaşması olarak telakki etmektedir ve ona göre hukuk sistemi ile devlet arasında ayniyet vardır. Başka bir hukukçu olan Esmein da devleti "teşahhusu hukuki" olarak ifade etmektedir. Hukukçular gibi yalnızca şekli açıdan devleti ifade etmek İsmail Hüsrev'e göre yeterli değildir. Şekli tayin eden öz (substanz) daha mühimdir⁴⁴. Bu ifadelerden sonra devletin ortaya çıkışıyla ilgili teorileri, liberal devlet teorisini, Marksist devlet teorisini anlatmaktadır.

İsmail Hüsrev'in milli kurtuluş hareketi içerisinde devletin fonksiyonunu ve görevlerini izah ettiği yazı dizisinin son kısmı önemlidir. İsmail Hüsrev yeni oluşan devlet tipinin üç asli unsur taşıdığını ileri sürerek bu unsurları izah eder. Birincisi milli kurtuluş hareketinin oluşturduğu devlet tipi inkılapçı sosyalizmde olduğu gibi işçi sınıfının, faşizmde olduğu gibi kapitalist cemiyetin, liberal devlet düzeninde olduğu gibi ferdin menfaatlerini değil milletin harice ve dahile karşı bütünlüğü esasını gözetmektedir. Bütünlüğün sağlanması için içte yaşanan ayrılıkları gidermek ister, bu sebeple milli kurtuluş hareketi devletçiliği sayesinde doğudaki derebeylik sona ermiş ve Türk köylüsü toprağına ve mülkiyetine kavuşmuştur. Bununla birlikte sınıflar arasında uzlaştırıcı değil, sınıf çatışmalarını tasfiye edici bir hareketi temsil eder⁴⁵.

İkinci olarak milli kurtuluş hareketi devleti, milli bütünlüğün oluşması bakımından başvurduğu araçlarla normativist olarak tanımlanabilir. Milli birlik ve beraberlik için fertlerin icimai ve iktisadi hareketlerini birtakım normlarla kaideler ve ölçülere bağlar. Burada liberal öğretiyeye bir eleştiri getirilmekte ve iktisadi faaliyetlerin fertlerin şahsi mesuliyetine bağlamasıyla iktisadi faaliyetlerin icimai yönünün gözden kaçırıldığı ifade edilmektedir. Liberal devlet ferdin hareketleri karşısında tarafsızdır yalnızca cezai işlemlere konu olan fiillerde görülmektedir⁴⁶. Bu sebeple efkar-ı

⁴² Aydemir, a.g.m. s. 10.

⁴³ İsmail Hüsrev, "Milli Kurtuluş Devletçiliği", S. 18, 1933, Kadro Dergisi, s. 26.

⁴⁴ İsmail Hüsrev, a.g.m., s. 26.

⁴⁵ İsmail Hüsrev, "Milli Kurtuluş Devletçiliği 2", S. 19, 1933, Kadro Dergisi, s. 30.

⁴⁶ İsmail Hüsrev, a.g.m, s. 31.

umumiyeinin gözetilerek yeni iktisadi düzen ve toplum yapısının oluşmasında işlevsiz kalmaktadır.

Üçüncüsü yeni kurulan Türk devleti iktisatta planlı olarak hareket etmelidir⁴⁷. Kadrocular için devletçilik prensibinin bir diğer veçhesi planlı ekonomidir. Esasında Türk inkılap hareketinde ideolojik eksikliğinin yanında planlama eksikliğine daima vurgu yapılmaktadır⁴⁸. Bu sebeple Birinci Kalkınma Planı'nın hazırlanmasından ziyadesiyle memnundurlar. Ayrıca köy ekonomisi, sanayi, eğitim gibi alanlarda ne gibi değişiklikler yapılması gerektiğine dair bir dizi öneriler sunmuşlardır.

Türkeş'in ifade ettiği üzere Kadro Dergisi'nin esas çelişkisi devlete yüklediği anlamda görülmektedir. Kadro devlete toplumun ve sosyal sınıfların üzerinde otonom bir rol biçmektedir. Oysa Kemalist iktidar, çıkarlarını koruyan bazı grupların etkisi altındadır⁴⁹. Bunların başında İş Bankası grubu ve Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde etkili olan Recep Peker gelmektedir. Nitekim Kadro Dergisi söz konusu çıkar odaklarının tazyikiyle 1935 yılında yayın hayatını sonlandırmak durumunda kalmıştır⁵⁰.

Heper ise Kadro Dergisi'nin bürokratik temelli iktisadi milliyetçilik görüşünün bürokratik seçkinler arasında önemli sayıda taraftar kazandığını ifade etmektedir. Kadro Hareketini Türk siyasi hayatında kısa bir parantez teşkil etmesine karşın bürokratik entelijansiyanın yeni Türk siyaset felsefesi olarak kabul görececek reçete düşünce sistemleri ile ortaya çıkmasının açık bir göstergesi olarak yorumlamaktadır. Bürokratik entelijansiyanın devleti bürokratik yöne çekme eğilimi, yani aşkın devleti geçici bir olgu olarak değil devleti bürokratik seçkinler üzerinde yapılandırma çabalarının bir örneği olarak görmektedir. Heper'e göre Atatürk, bu girişimi kısa zamanda engellemiş, devleti bürokratik seçkinler üzerinde yapılandırma taraftarı olmamıştır. Ancak Atatürk'ün son zamanları ve vefatından sonra gücün giderek bürokratlarda toplandığı ve bu durumun siyasal güçle birleşen otoriter bürokratik yönetime yol açtığını ifade etmektedir⁵¹.

Kadro Dergisi'nde yer alan hukuka ilişkin değerlendirmelerde Batı'dan iktibas edilen düzenlemelerin olumlu karşılandığı görülmektedir. Bununla birlikte Batı hukukunun özünü oluşturan iktidarın sınırlandırılması ve özgürlüklerin korunması prensiplerinin kapitalist ekonomik sistemin gereği olarak değerlendirildiği, devlete ve hukuka sınıf çatışmalarının var olmadığı toplum oluşturma görevi addedilerek özgürlüklerin korunmasından ziyade inkılapların tatbiki hususunda yarar sağlayacak nizamın oluşturulmasının arzu edildiği görülmüştür. Bu durum Kadro Dergisi'nin iktisadi devletçilik ilkesinin gerçekleştirilmesi, inkılap hareketine muhalif odaklara karşı eylem ve söylem üstünlüğünün kazanılması için hukuku araç olarak görmesine

⁴⁷ İsmail Hüsrev, a.g.m, s. 31.

⁴⁸ Türkeş, 1999, s. 183.

⁴⁹ Mustafa Türkeş, "A Patriotic Leftist Development-Strategy Proposal in Turkey in the 1930s: The Case of the Kadro (Cadre) Movement", C. 33, S. 1, 2001, International Journal of Middle East Studies, s. 107.

⁵⁰ Türkeş, 1999, s. 204.

⁵¹ Metin Heper, Türkiye'de Devlet Geleneği, Doğu Batı Yayınları, 2018, 130-132.

sebeptir. Cumhuriyet inkılablarının ideolojisini oluşturmak için yayın hayatına başlayan Kadro Dergisi'nin iktisadi devletçilik ilkesinin tatbiki için özgürlükler bahsini geri planda tutması, bürokratik elitizmin yükseldiği yıllarda daha önemli hedefler için bireysel özgürlüklerin göz ardı edilmesine sebep olan anlayışın doğumu olarak değerlendirilebilir.

III. KADRO HAREKETİ'NİN DEVLETÇİLİK İLKESİNE VE ÖZGÜRLÜKLERE BAKIŞI

Kadro Dergisi ekonomik hayatta devletçilik politikasının uygulanması görüşünü savunmuştur. Buna göre Türk milleti kapitalizm sonrası sınıf savaşı olmayan bir toplum olduğu için yeni Türk Devleti Batılı devletlerden farklı olarak hem iş ortamını oluşturma hem de işveren görevini ifa etmektedir⁵². Türk Devleti özellikle teknolojik gelişmelerin takibini ve büyük yatırımları yapmalıdır. Aksi durumda bir arada milli mücadeleyi oluşturan millet içerisinde sınıf çatışması ortaya çıkabilecektir.

Kadroculara göre Türk inkılap hareketi dünya tarihinde ayrı bir yerde durmaktadır. Türk inkılap hareketinin müstemlekecilğe karşı olduğu, Türklerin daha evvelki değişim tecrübeleri olan Tanzimat ve Meşrutiyet hareketlerinden farklılık arz ettiği ifade edilmiştir. İktisadi olarak bu farklılık İstanbul merkezli ve sadece İstanbul sınırında kalan reformlardan farklı olarak Türk köyüne ve köylüsüne hizmet götürülmüş olmasıdır. Osmanlı için devlet İstanbul, millet İstanbulludur. Cumhuriyet inkılabları hiç hizmet götürülmemiş köyleri hizmetle tanıştırmıştır⁵³.

Kadro Dergisi'nde milli mücadele ve inkılap hareketini birbirinden ayrı gören çevreler olduğu, bazıları için bu iki dönem birbirinden ayrı görülebileceği, fakat bunun hatalı bir düşünce olduğu vurgulanmış, inkılabların milli mücadelenin devamı niteliği taşıdığı ifade edilmiştir. Aydemir, ülküsünü, sulanan yemyeşil bir vatan toprağı, bu toprak üzerinde şen, tok, giyimli sıhhatli kum gibi Türk kalabalığı, Türk milleti olarak ifade etmektedir⁵⁴. Yeni iktisadi düzen yeni bir mülkiyet prensibi taşımaktadır ve hukuki düzenlemelerle mülkiyet düzenine yeni bir hat çekmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Kadro Dergisi'nin özgürlükler hususunda daha otoriter söylem benimsediği ileri sürülebilir. Devletçilik prensibi devletin ekonomik alanda önemli bir aktör olarak yer almasının yanı sıra yeni oluşan toplumun temellerini belirleme prensibi olarak görülmektedir. Kadroculara göre Türk Milleti'nin en mühim özelliğı bir ordu millet olmasıdır ve bu özelliğini Kurtuluş Savaşı'nda topyekün mücadelesiyle göstermiştir. Bir amaç uğruna teşkilatlanmış milletin aynı zamanda ekonomik olarak bağımsız ve müreffeh olması devletçilik prensibi ile gerçekleşebilir. Devletçiliğın maddi yönü üretim araçlarının kontrolünün devlet tekelinde bulunmasıdır. Bununla birlikte Kadrocuların devletin kültür, sanat, ilim, idari düzen gibi her bir alana müdahalesini gerekli görmeleri devletçilik ilkesine gayri maddi

⁵² Aydemir, İnkılap Hukuku, s. 8.

⁵³ Falih Rıfkı Atay, "Bizim Köy", S. 18, 1933, Kadro Dergisi, s 17-18.

⁵⁴ Şevket Süreyya, "İnkılap Neslinin Şarkısı", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 12-13.

nitelikler atfedildiğinin göstergesidir⁵⁵. Aydemir'e göre devletçiliğin yalnızca iktisadi bir anlamı yoktur, bir milletin kuruluşunu ifade eder. Bu kuruluş işleminde ruh, kültür, idare, iktisat her alana devletin müdahalesini gereklidir. Esasında bu durum otoriter bir ton barındırır da faşist hareketlerle Kadro özdeşleştirilemez. Faşizmin emperyalist ve ırkçı olması sebebiyle dile getirilen eleştirilere ek olarak Kadro Dergisi otoriterliğin işlevlerinden beklentiler noktasında da bu rejimden ayrı yerde durmaktadır. Kadro Dergisi'nin otoriter söylemi esasında halkı ekonomik kalkınma hamlesine destek verme ve milli bağımsızlığı korumaya yönlendirmek için bir araçtır⁵⁶.

İktisadi düzende devletçilik prensibini benimsemek Kadroculara göre milli kurtuluş hareketi için bir gerekliliktir. Nasıl ki askeri zaferler kazanılmış ve bağımsız bir cumhuriyet ilan edilmişse iktisadi olarak bağımsızlık için seferberlik gerekmektedir. Bunu başarmanın yolu ise devletçilik prensibini kabul etmekten geçecektir. Devletçilik prensibini Gazi Paşa'nın bir arada çalışmanın faziletini vurgulayan sözleri⁵⁷ ile tanımlamaya çalışan Vedat Nedim, bu ifadelerin ferdiyetçi ve liberal anlayışın idam beratı olduğunu ifade etmiştir. Türk inkılabının kendine has ideolojisinin en verimli ilham kaynağı Gazi Paşa'nın devletçi anlayışı olduğunu, müşterek sorunları tespit ederek milleti müşterek bir amaç uğruna sevk etmenin ancak devletçilik prensibi ile mümkün olduğunu, cumhuriyetin ikinci on yılının bu anlayışla inşa edileceğini vurgulamaktadır⁵⁸.

Kadro Dergisi'nin 22. sayısında derginin yayın hayatı açısından çok önemli iki içerik yer almaktadır. Birincisi Gazi Paşa Cumhuriyet'in onuncu yılı sebebiyle Kadro Dergisini tebrik mesajıdır⁵⁹. Esasında bu tebrik devletin kurucusu ve en yüksek otoritesince Kadro Dergisi'nin takip edildiği, bu mecrada yer alan fikirlerin önemsendiğini göstermektedir. Ayrıca Kadro Dergisi'nin yayınlanmasına yönelik eleştirilere karşı Kadro Dergisine destek mahiyetinde yorumlanmıştır.

İkinci olarak Başvekil İsmet İnönü "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" başlıklı yazısıyla Kadro Dergisi etrafında yürütülen devletçilik tartışmalarına cevap vermiştir. İsmet İnönü devletçiliğin yedi sekiz seneden beri tartışılır

⁵⁵ Şevket Süreyya, "Programlı Devletçilik", S. 34, 1934 Kadro Dergisi, s. 11.

⁵⁶ Türkeş, 2006, s. 106.

⁵⁷ Vedat Nedim, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün şu ifadelerine vurgu yapmaktadır: "Millet müşterek gayeye müştereken sarfi gayret ederek yürürse behemahal muvaffak olur.", "İnsanlar ferdi olarak çalışırlarsa muvaffak olamazlar.", "Hey'eti umumiyenin selametini temin edecek mesai ancak makinenin hey'eti umumiyesinin işlemesiyle mümkün olur. Ve hey'eti umumiye işlemedikçe bu makineden bir kısım muhassala dahi almak kabil olmaz." Vedat Nedim, "İktisatta İstiklal", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 18.

⁵⁸ Vedat Nedim, "İktisatta İstiklal", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 18.

⁵⁹ "Büyük Şef'imizin Cümhuriyetin onuncu yıl dönümü münasebetiyle, mecmuamıza şevk ve cesaret veren iltifatları: 'Hatırlıyorum ki, Kadro intişar ederken maksadının türk milletine hâs meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim'. " Gazi M. Kemal, S. 22,, 1933, Kadro Dergisi, s. 3. (İmla hataları düzeltilmemiştir).

olduğunu ancak son zamanlarda bu tartışmanın manasız ve bedihi olduğunu belirtmektedir. Zira 1929 buhranı ile birlikte en zengin devletler en kuvvetli devlet tedbirlerini almak durumunda kalmıştır⁶⁰.

İnönü, devletçilik prensibini yalnız olanı müdafaa etmek kabilinden muhafazakâr bir bakışla değerlendirmemekte, ilerlemek ve gelişmek için lüzumlu bir ilke olarak görmektedir. Zira memleketin ihtiyacı olan ağır sanayi yatırımları devlet desteği veya teşebbüsü olmaksızın kurulamaz. Bununla birlikte devletçilik yalnızca teşebbüs olarak değil bir iş sahasının düzenlenmesi hususunda devletin düzenleyici vasfını işaret etmektedir. Her türlü sanat ve ticaret faaliyetini yürütenler devletin müdahalesi olmaksızın refah içerisinde yaşayamazlar. Gümrük vergilerinin düzenlenmesi, bir ürünün nakliyesi için devlet treninin kömür parasını karşılamaz ücretlere taşıma işini görmesi devletçilik prensibinin ticaret hayatını ve tacirleri korumak için yaptığı işlerdir⁶¹.

İnönü, liberallerin temel iddiası olan “özel teşebbüsler kâr amacıyla çalışırken devlet teşebbüsleri zararlı ve masraflı olur” iddiasına karşı çıkar. Devlet bazen yaktığı kömürün parasını düşünmeksizin hareket eder ancak bu serbest ticaret yapan birisinin kâr amacıyla iş yapmasından farklıdır. Zira devlet millet menfaatine iş yapar ve devletçilik prensibinin en faydalı yanı bazı şartlarda bu kadar cesur adımlar atabilmesidir.

İsmet İnönü yazının devamında Kadrocular’ın iktisadi devletçilik anlayışından ayrılmaktadır. İnönü’ye göre, fertlerin yapabileceği bir işin devlet tarafından yapılmamasının esas kabul edilmesi gerekmektedir. Bir işin devlet eliyle yürütülmesi veya özel teşebbüse terkinde ölçünün o bütün memleketle alakası olup olmadığıdır. Devletçilik prensibiyle birlikte geçen on yılda Osmanlı İmparatorluğu’ndan fazla hizmetler yapıldığı, bu yolda başarılar elde edildiği ve tecrübe edilmiş yolda sebatla yürüneceği ifade edilmiştir⁶². Devletçilik prensibi burada iktisadi başarısıyla ele alınırken, Kadro Dergisi’nde ifade edildiği üzere her alanda inkılapçı ruhun izhar edilmesi şeklinde ifade edilmemiştir. Bu sebeple İnönü’nün makalesinin Kadro Dergisi’nde yayınlanması, Kadrocularla Başvekil’in devletçilik prensibine bakışlarının aynı olduğu anlamına gelmemektedir⁶³.

Batı toplumu ve Türk Milleti arasında büyük bir çatışma olduğu ve iki toplumun birbirine benzeyemeyeceği tezi Kadro Dergisi’nin temel anlayışıdır. Batı bir kere hastalıklı toplum ve devlet yapısından mürekkeptir. Bu hastalıklar sürekli iç çatışma yaşamaları, sömürgecilik faaliyetleri ile memleketleri boyunduruk altına alarak oluşan zenginliğe haksızca el koymaları, bir millet vasfını kazanamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple iktisadi gelişmişlik, refaha ulaşma ve adil bir toplum oluşturmak için Batı’dan öğrenilecek bir ders söz konusu değildir. Millî kurtuluş hareketi sınıf nazariyesi yerine millî kurtuluş nazariyesini kabul etmiş, üretim araçlarını belirli bir grubun elinde birleştirmeyerek milletin adil şekilde ona

⁶⁰ İsmet İnönü “Fırkamızın Devletçilik Vasfı”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, s. 4.

⁶¹ İnönü, s. 5.

⁶² İnönü, s. 6.

⁶³ Türkeş, 1999, s. 172.

ortak olmasını sağlamıştır. Milliyetçi, devletçi ve halkçı olan inkılap hareketi, sağ ve sol mefhumlarını parçalayarak yekpare bir millet oluşturmuştur⁶⁴.

Cumhuriyet inkılaplarının büyük bölümünün Batı kaynaklı kanunlardan iktibas edildiği göz önüne alındığında Kadro Dergisi'nin Batı eleştirisi dikkat çekici olup topluma ve devlet yöneticilerine bir uyarı mahiyetindedir. Batı toplumlarının durumunu iç karartıcı olarak gören Kadro Dergisi, yükselen faşizm ve nazizme karşı olduklarını da ifade eder. Devletçilik prensibini benimsemelerinin yanında uçlarda yer alan her iki yönetime eleştirel yaklaşmakta, bu yönetimleri Batı toplumunda yaşanan olumsuz durumların tezahürü olarak görmektedirler.

Kadroculara göre milli mücadele sonlanmamıştır ve devam etmektedir. İnkılap heyecanını duyan, inkılap sorumluluğunu taşıyan gençlere ihtiyaç vardır. Bir mucize yaratır gibi inkılapları oluşturan inkılap rehberleri kendi eserlerini zinde, teşkilatlı ve kendinden emin bir nesle emanet ederken huzur duyacaklardır⁶⁵. Kadro Dergisi, inkılapların korunması ve inkılaplara sahip çıkacak gençlerin yetişmesinin önemini hatırlatırken, temel hak ve özgürlüklere yaklaşımını inkılapların pekişmesi ve inkılap hareketinin devamına göre açıklamaktadır. İnkılaplar başarılı olana kadar özgürlükler bireysel olarak değil milli olarak düşünölmeli, başarı gerçekleşene kadar fertlerin haklarından değil inkılap önderlerince bildirilecek vazifelerini önde tutmaları gerekmektedir⁶⁶.

Kadro Dergisi'nde özgürlüklerin ötelenmesine dair diğer bir gerekçe ise emperyalizmle mücadele perspektifi ve kapitalist sistemi oluşturan değerlere olan karşıtlık gösterilebilir. Yakup Kadri özgürlük bahsini açarak Türk milliyetçilerini ve Kemalistleri esir kafalı, şahsiyetsiz ve pasif olarak eleştirenlerin kafasını ecnebilerce ezilen müstemleke toprağına, düşman çizmeleri gezen işgal İstanbul'una benzetir. Osmanlı döneminden beri bu kimselerin Batı'dan hürriyet getirmesi için düvel-i muzzama gemilerini Akdeniz ufkundan gözetleyip durduklarını söylemektedir. Türk hürriyetperverlerinin milli istiklal gasıpları olan Batılı ölkelerde hürriyeti ve adaleti aramasını bir anane haline geldiği tespitini yapmaktadır⁶⁷. Böylelikle Batılı ölkelere referansla özgürlük taleplerini dile getirenleri işgalci emperyal güçlerle aynı yerde konumlandırmaktadır.

Kadro Dergisi'ne göre emperyal güçler aslında sınıf çatışmasıyla kendi halklarının, sömürge marifetiyle diğer milletlerin zenginliklerini haksızca

⁶⁴ Burhan Asaf, "1933-1934 Bir yılbaşı bilançosu", S. 25, 1934, Kadro Dergisi, s. 28-29.

⁶⁵ Şevket Süreyya, "Genç Nesil Meselesi", S., 1932, Kadro Dergisi, s. 9.

⁶⁶ "Liberalizm, bizde, inkılabın başladığı andan itibaren iflas etmiştir. Milletçe haklarını haricin elinden zorla almak için inkılabın barikadlarına kanlı bir harp cephesi eb'adını vermek mecburiyetinde kalmış bir milletin hürriyet telakkisi, ancak millet ve cemiyet ölçüsünde olabilir. Milletçe hürriyet sağlam bir temele ve tam istikrara bağlanmadıkça, fertler, aradıkları hürriyeti, vazife ve mükellefiyetin berisinde değil, ancak ötesinde bulacaktır." Burhan Asaf, "Üniversite'nin Manası", S. 20, 1933, Kadro Dergisi, s. 28.

⁶⁷ Yakup Kadri, "Fikirde İstiklal", S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 30.

ele geçirmişlerdir⁶⁸. Liberal ve özgürlükçü perspektiften yana olanların Batı demokrasilerinin bu tarafını gözden kaçırmaması gerekir. Emperyalist güçler kapitalist sistemin sermaye birikimini Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi geniş kıtaları hudutsuz istismar ve talanıya elde etmiştir⁶⁹.

Kadro Dergisi'nin özgürlük bahsindeki söylemlerine eleştirel yaklaşanların başında Ahmet Ağaoğlu gelmektedir. Ağaoğlu, Kadro Dergisi'nin yazarlarından Şevket Süreyya Aydemir'in peygamberane bir ifade ile inkılabı kendisine göre yorumladığını ve bu sebeple meseleleri açıkça izah etmek yerine kehanetfuruşluk yaptığı ithamını dile getirir. Kadro'nun yayın hayatına başlaması ile birlikte inkılabın ideolojisini yapma amacıyla insanları inkılabı idrak edenler ve etmeyenler olarak sınıflandırdığını ileri sürer. Kadro'nun dile getirdiği inkılap esaslarını kabul etmeyenler iradeleri dışında bu düzene tabi olacaklardır. Ağaoğlu, bu şekilde bir toleranssızlığın dinlerde dahi olmadığını belirtirken Kadrocuların "inkılabın ideolojisi" olarak vurguladıkları ifadeleri şahsi fikirlerinden çıkardıklarını söyler⁷⁰. Güçlü ve yenilikçi bir toplumun düşünce ve eylem özgürlüğüne sahip, sorumlu, enerjik ve yaratıcı insanların varlığıyla mümkün olduğunu ifade eden Ağaoğlu, Kadro'nun toplumcu yaklaşımına karşı bireyi bireysel özgürlükleri merkeze alan düşünceyi benimsemiştir⁷¹.

Ağaoğlu, Kadrocuların Marksist ve tarihi maddeci çözümlemeleri esas almalarının bir sonucu olarak iktisat bahsine odaklandıklarını; hukuk, aile, hükümet şekli, halifelğin kaldırılması, Cumhuriyet gibi kavramları ikincil mesele haline getirdiklerini belirtir. Kadrocuların sosyalist rejimlerde görüldüğü gibi mülkiyet hakkını reddetmediğini vurgulamakla birlikte üretim araçları ve yüksek teknolojinin devlete ait olması fikrini Marksist metodu benimsemeleriyle açıklamaktadır. Hürriyetten yoksun bırakılan fertlerden ibaret cemiyetin şen olamayacağını dile getirir ve garba göre şarkın karanlıkta kalmasının sebebinin fertlerin hürriyetinin korunmaması olarak gösterir. Türk inkılabı esas olarak ferdin hürriyetini korumayı amaçlamaktadır ve bunun bariz delili Teşkilat-ı Esasiye Kanunudur⁷². Kadrocuların sınıf çatışması olmayan bir toplum oluşturmak için devlete yükledikleri misyon işlevsiz kalacaktır zira "tezatlar" beşeriyetin kaderidir. Ağaoğlu, Kadrocuların kendilerini Kemalist, inkılapçı ve devletçi olduklarını sıklıkla ifade ettiğini dile getirir, bununla birlikte kendisinin de Kemalist, inkılapçı ve devletçi olduğunu kabul eder. Ancak aynı sıfatlarla tanımlanmış olsa da Kadro'da işlenen kavramlara aynı anlamları yüklediğini vurgular. Kadrocuların ilahi hukuk gibi mistik fikirler etrafında söylediklerini iman esasları şekline büründürmelerini eleştiren Ağaoğlu, Kemalist inkılabın

⁶⁸ Burhan Asaf, "Liberal Emperyalizmden Drije Emperyalizme Doğru", S. 16, 1933, Kadro Dergisi, s. 34.

⁶⁹ İsmail Hüsrev, "Garpte Sermaye Terakümünde Müstemlekelerin Rolü", S. 32, 1934, Kadro Dergisi, s. 21.

⁷⁰ Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2013, s. 608.

⁷¹ A. Holly Shissler, Between Two Empires Ahmet Ağaoğlu and New Turkey, I.B. Tauris and Co Puplichers, London, 2002, s. 198.

⁷² Ülken, s. 609.

birinci hedefini her türlü mistisizmi ve mutlakiyeti yıkmak ve insanlara düşünce ve ifade hürriyeti sunmak olarak belirlemektedir⁷³.

Hüseyin Cahit Yalçın, Fikir Hareketleri Dergisi'nde Kadro Dergisi'nin inkılabı ideolojik temel oluşturma amacıyla çıkışını sanki inkılabın sözcüsüyümüşçesine serdetmesini eleştirmiştir. İnkılabı Kadro Dergisi'nde ifade edildiği şekliyle yorumlamayanların dışarıda bırakılmasını anlamsız bulmaktadır⁷⁴. Ayrıca Kadro Dergisi'nde Batı'ya karşı getirilen soysuzlaşma ve tükenmeye dair eleştirileri alay eder bir üslupla eleştirmiştir. Avrupa'nın ölmediğini, Kadro'nun sadece Marksist "tarihi maddecilik" metodunu iyi anlamadan tekeline aldığı iddia eder. Kadro Dergisi'nin siyasi liberalizmle iktisadi liberalizmi ayırlabileceğini kabul etmediğini, iktisadi sahada devletçiliğin bazı alanlarda zaruri olduğunu kabul ederken özgürlüklerin korunmasının değerinin farkında olunması gerektiğini savunur. İstibdadı değil anayasa ile korunmuş demokratik prensipleri takip etmek gerekliliğini vurgularken demokrasiyi bir tarafa bırakarak sağ ve sol istibdada meyletmenin zararlı olacağını dile getirmektedir⁷⁵.

Yalçın, Kadro ile arasındaki ihtilafı oldukça derin bulur ve anlaşma imkânı olmadığını belirtir. Kadroyu Marksçı olarak görür ve dünyayı tarihsel maddecilik esasıyla yorumladıklarını belirtir, kendi çıkardığı dergi olan Fikir Hareketlerini ise hürriyetçi ve milli hakimiyet taraftarı olarak kabul eder. Ona göre Kadro, Avrupa'da hiçbir ilim mahfilinde artık ciddiye alınmayan Marksçılığı yeni bir fikri hareket gibi memlekete sunma çabasındadır⁷⁶.

Türk toplumuna Marksçı tarihsel materyalizm metodu ile yaklaştığı için eleştirilen Kadro Dergisi, dönemin sol düşüncesinde yeterince sol ve Marksist çözümlene yeteneğine sahip olmamakla itham edilmiştir. Kadro Dergisi çıktığı sırada Berlin'de bulunan Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreterliği yapan Şefik Hüsnü Deymer, Kadro'nun inkılaplara bakışını Marksist perspektiften ele alır. Deymer'e göre Kadrocuların ifade ettikleri gibi Türkiye'de inkılap yoktur zira inkılap sınıf mücadelelerinden doğar ve mahkûm sınıflardan birisinin hâkim sınıfa tahammül göstermemesi ve onu tasfiyesi ile sonuçlanır. Türkiye'de böyle bir durum söz konusu olmadığından Kadro'da ifade edildiği gibi bir inkılaptan söz edilemez. En ileri inkılap olarak mecelle (bize göre mecellenin kaldırılması kast ediliyor) ve cumhuriyet inkılabı olduğunu fakat bunların halk için artık bir manasının kalmadığını ileri sürer. Diğer taraftan Batı'dan çok fazla kanuni düzenleme alınmasına karşın daha önce olduğu gibi kanunsuz idarenin devam ettiği eleştirilerini dile getirir. Eski devrin iktidar sahiplerinin yerine yenisi geçmiştir, bununla birlikte eski devrin bütün iktisadi ve ictimai fonksiyonları aynı şekilde devam etmektedir, bu itibarla yeni bir inkılaptan söz etmek anlamsızdır. Özellikle Şevket Süreyya ve Vedat Nedim için hain, provokatör ve şarlatan ifadeleri kullanılmıştır. Kadrocuların Marksist anlamda devrimi

⁷³ Ülken, s. 610.

⁷⁴ Temuçin Faik Ertan Atatürk Döneminde Devletçilik- Liberalizm Tartışmaları, Şevket Süreyya Hüseyin Cahit Polemiği, Phoneix Yayınları, 2010, s. 57.

⁷⁵ Ertan, s. 79.

⁷⁶ Ertan, s. 93.

anlamlandıramadıklarını iddia eder, yazdıklarının Batı'dan aşırılan düşüncelerin eklektik yorumundan ibaret olarak görür⁷⁷.

Kadro Dergisi iddialı bir söylemle yayın hayatına başladığında fikri ve siyasi olarak pek çok eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu eleştiriler Gazi Paşa'nın dikkatini çekerek derginin yayın hayatına son verilmesi azmiyle yapılmıştır. Derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk'ün yakınında bir isim olması sebebiyle eleştirileri göğüsleyebilmiştir. Bununla birlikte özellikle Cumhuriyet Halk Fırkası içerisinde mevcut siyasi kliklerin inkılabı dışarıdan bir ideolojik yön tayin edilmesini hoş karşılamadıkları ifade edilmiştir. Nitekim bu eleştirilerin dozu arttıkça Gazi Paşa, Yakup Kadri'yi Tiran'a büyükelçi olarak atamak suretiyle derginin yayına devam etmesine mâni olmuştur⁷⁸. Yakup Kadri'nin Tiran'a büyükelçi olarak atanması sebebiyle, derginin artık yayın hayatına devam edemeyeceği belirtilerek, dergiyi çıkaranların kendi iradeleri ile yayın hayatının geçici olarak sonlandırdığı duyurulmuştur⁷⁹. Fikir ifade edilen mecranın devleti idare edenlerin isteğiyle sona ermesi⁸⁰ Kadro Dergisi'nin özgürlüklere bakışı ile insicamlı olsa da Türk fikir hayatının erozyona uğramasına sebep olmuştur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kadro Dergisi Türk düşünce hayatında Cumhuriyet inkılapları tartışmalarına yer vermesi, inkılaplara, topluma, iktisada yön tayin etme çabası ile müstesna bir yere sahiptir. Kadro Dergisi'nde yer alan yazılarda inkılaplara ideolojik zemin hazırlanırken hukukun işlevi, amacı, özgürlükler

⁷⁷ Şefik Hüsnü Deymer'in mektubu. Harris, s. 206 v.d.

⁷⁸ 1931 tarihli 1881 sayılı Matbuat Kanunu'nun 12'nci maddesinin G bendi gereğince devlet memuru olmak gazete veya mecmua sahibi olmaya engeldir. Bu sebeple derginin imtiyaz sahibi o sıralarda milletvekili olan Yakup Kadri Bey olmuştur. Yakup Kadri'nin yurtdışına büyükelçi tayiniyle dergi imtiyaz sahibi olması engellenmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, diplomatlık anılarını kaleme aldığı eserinin girişinde diplomasi kariyerinin başlangıcı ile Kadro Dergisi'nin kapatılması arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. Yakup Kadri, fırka içindeki kliklerin zorlamasıyla Atatürk tarafından derginin yayın hayatına son verilmesi için Tiran'a zoraki diplomat yapıldığını açıkça dile getirmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Zoraki Diplomat, 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967, s. 26-28.

⁷⁹ Kadro Dergisi, Sayı 35, s. 2. Esasında hem 33 hem de 34-35. sayılarda Kadro'nun Yakup Kadri Bey'in büyükelçi atanması sebebiyle bir müddet yayınlara ara vereceği ifade edilmiş, okuyuculara belirli bir zaman sonra tekrar yayın hayatına başlanacağına dair mesaj verilmiştir. Ancak Kadro Dergisi bir daha yayın hayatına dönememiştir.

⁸⁰ Kadro Dergisi, Yakup Kadri Bey'in memuriyet görevine başlamasının ardından yayın hayatına yazarlardan birisinin devlet memurluğundan istifa ederek imtiyaz sahipliğini üstlenmesiyle devam edebilirdi. Yakup Kadri Vedat Nedim'e yazdığı mektupta, Recep Peker ve Celal Bayar'ın Gazi Paşa'ya şikayette bulduklarını söylemektedir. Arkadaşlarına ihtiyatlı olmalarını ve memuriyet hayatlarına devam etmelerini telkin ederek, cüretkar davranışta bulunmalarını salık verir. İsmet Paşa'nın bu taziyeler içerisinde kendilerini ne derece destekleyeceğinden de şüphe duyduğunu açıkça zikreder. Yakup Kadri'nin Vedat Nedim'e yazdığı 12 Eylül 1934 tarihli mektup, içinde; Tekeli ve İlkin, 2003, s. 579-580.

karşısındaki konumuna dair ifade edilen düşünceler dönemin düşünce ikliminde hukukun nasıl anlaşıldığını göstermektedir. Kadro Dergisi inkılapçılığı benimsemiş, inkılapa ideolojik zemin hazırlama iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Aslolan inkılapçılık olduğu için hukuk değişimi olağan ve gerekli görülmüş bireye, topluma ve devlete yüklenen ödevlerin mahiyeti tartışma konusu yapılmıştır. Hukukun işlevi inkılapçılığın hızını artırmak, inkılapçılık karşısında konumlanan odaklarla mücadele etmektir. Bu sebeple hukuk araçsal bir form olarak anlaşılmıştır. Hukuk, inkılabı yürütecek kadrolarca oluşturulması istenilen ictimai yaşam ve devlet tipine aracılık eder mahiyette kavranmıştır. Kendinde bir değer taşıyan, ferdi topluma ve devlete karşı koruyan müessese olarak değil, yeni inkılapçı nesiller yetiştirme imkânı sunan kurallar olarak görülmüştür.

Cumhuriyet döneminde 1930'lara kadar tamamlanan resepsiyon faaliyetleri olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte aksayan demokrasinin gelişmesi, serbest seçimler, bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunması gibi modern anayasal prensipler kadro dergisinde göz ardı edilmiş veya inkılap hareketini ve inkılap ideolojisini zedeleyeceği düşünülerek pejoratif bir perspektifle analiz edilmiştir.

Kadro Dergisi'nde seslenenler inkılabın yürütücüleridir. Esas hedef devlet kadrolarında iş başında olan kişilere inkılap ideolojisini devletçilik prensibiyle birlikte benimsetmektir. İnkılabın oluşturduğu yeni hukuki/ictimai düzen ve devlet tipi inkılap başarıya ulaşana dek tehdit altındadır. Bu sebeple temel hak ve hürriyetler liberal piyasa değerlerinin parçası olarak görülmüş, inkılap hareketi için zararlı söylemler olarak kabul edilmiştir.

Hukuku inkılapların gelişmesinde bir araç, inkılaplar karşısında olanların bertaraf edilmesi için bir silah olarak görmek hukuk düşüncesinin ilkeler temelinde düşünülmemesini gerektirmektedir. Kadro Dergisi'ne göre hukuk ve hukuk sistemi ferdin ve toplumun yaşamını kolaylaştırması, sorunları adil bir çözüme kavuşturması sebebiyle değil inkılap hareketinin hizmetinde kullanıldığı ölçüde kendisini değerli kılmaktadır. Batı hukukunun iktibasını inkılapların en asli ve ileri hareketi olarak tanımlarken bu hukuki kurumların oluştuğu liberal iktisadi düzen ve özgürlük anlayışının reddi hukukun koruması gereken asli değerlerde uzlaşma zemininin kaybolmasına sebep olmuştur. Özgürlüklere müdahale konusunda devlete sınır tayin edilmemesi, düşünce ve ifade özgürlüğü bağlamında itham edici sözlerle inkılap yanlısı veya karşıtı olarak insanları sınıflandırmak fikri zeminin bulanıklaşmasına sebep olmuştur. Düşünce alanında inkılap yanlısı olanlara imkân sağlanmasını salık vermesi, icazetli düşünceyi benimsediğini göstermektedir. Diğer taraftan Kadro'nun iktisadi kalkınmaya büyük önem verirken iktidarın dar bir elit zümre elinde kalması için gerekli düzenlemelerin yapılması, teknik ilerlemenin devlet tekeline alınarak sermaye yapıları güçlü özel teşebbüslerin engellenmesi gerektiğine dair düşünceleri ekonomik kalkınmanın temelinde yer alan teşebbüs hürriyetini işlevsiz kılmıştır.

Kadro Dergisi'nin devletçilik prensibine yüklediği anlam devlet gücünü elinde bulunduranları halka karşı buyurgan bir konuma yükseltmektedir. Kadro Dergisi'nin toplum anlayışında bir yanda milletteleşme sürecini tamamlamamış, her an iç ve dış tehditlerle kargaşanın

ortasında kalabilecek bir halk diğer yanda efkar-ı umumiyeyi gözetken, halkını düşünenden elitler vardır. Bu düzende devlet kadrolarına anayasal yetkilerin ötesinde bir görev yüklenmektedir. Ayrıca siyasi alanın düzenlenmesiyle halkın temsili kısıtlanmakta, halka güven duyma hususunda müteredit iktidar sahiplerinin hareket alanı genişletilmektedir. Bu anlayış anayasal devletle reel devlet arasındaki ayrımı derinleştirmiştir.

KAYNAKÇA

- Bora T, Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- Bozkurt G, Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, Ankara, 1931.
- Ertan T F, Atatürk Döneminde Devletçilik- Liberalizm Tartışmaları, Şevket Süreyya Hüseyin Cahit Polemiği, Phoneix Yayınları, 2010.
- Harris G, The Communists and the Kadro Movement”, The Isis Press, İstanbul, 2010.
- Heper M, Türkiye’de Devlet Geleneği, Doğu Batı Yayınları, 2018.
- Kadıoğlu A S, “Değer Üretme Aracı Olarak Hukuk (Medeni Kanun Örneği)”, içinde Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu V Bildiri Tam Metinleri, 2021, 322-333.
- Kuyaş A, “The Ideology Of The Revolution: An Inquiry Into Şevket Süreyya Aydemir’s Interpretation Of The Turkish Revolution, Doktora Tezi, McGill University, 1995.
- Lewis B, Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Mardin Ş, “Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri”, içinde Ed. Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, 79-104.
- Özavcı H O, “Düşünce Tarihi Merceğinden Türkiye’de Liberalizm”, S. 57, 2011, Doğu Batı Dergisi, s. 137-174.
- Parla T, Türkiye’de Anayasalar, 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- Shissler A H, Between Two Empires Ahmet Ağaoğlu and New Turkey, , I.B. Tauris and Co Ppublishers, London, 2002.
- Tekeli İ / İlkin S, Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadro ve Kadrocuları Anlamak, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- Timur T, Türk Devrimi ve Sonrası, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
- Tunçay M, “İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama)”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 2 Kemalizm, Ed. Bora T/ Gültekingil M, 6. Baskı, 2009, İstanbul, 92- 96.
- Türkeş M, “A Patriotic Leftist Development-Strategy Proposal in Turkey in the 1930s: The Case of the Kadro (Cadre) Movement”, Cilt 33, Sayı 1, Yıl 2001, International Journal of Middle East Studies, 91-114.
- Türkeş M, “The Ideology of Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey”, Sayı 34/4, Yıl 2006, Middle Eastern Studies, 92-119.

Türkeş M, Kadro Hareketi: Ulusçu Bir Sol Akım, 1. Baskı, İmge Kitabevi, 1999.

Ülken H Z, Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, 1. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2013.

Zürcher E J, Turkey A Modern History, 1. Baskı, I.B. Tauris and Co Ppublishers, London, 1993.

Karaosmanoğlu Y K, Zoraki Diplomat, 2. Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1967.

Kadro Dergisinde Yer Alan Makaleler

Burhan Asaf, “1933-1934 Bir yılbaşı bilançosu”, S. 25, 1934, Kadro Dergisi, 24-29.

Burhan Asaf, “Bizdeki Azlıklar”, S. 16, 1933, Kadro Dergisi, 52.

Burhan Asaf, “Fotomontaj”, S. 23, 1933, Kadro Dergisi, 18-22.

Burhan Asaf, “Gazi Cumhuriyet”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 24-27.

Burhan Asaf, “İnkılabımız ve Hilafet”, S. 1, 1932, Kadro Dergisi, 37-40.

Burhan Asaf, “Üniversite’nin Manası”, S. 20, 1933, Kadro Dergisi, 24-28.

Burhan Asaf, “Liberal Emperyalizmden Drije Emperyalizme Doğru”, S. 16, 1933, Kadro Dergisi, 31-38.

Falih Rıfki., “Bizim Köy”, S. 18, 1933, Kadro Dergisi, 15-17.

İsmail Hüsrev, Milli Kurtuluş Devletçiliği 2, S. 19, 1933, Kadro Dergisi, 23-31.

İsmail Hüsrev, Milli Kurtuluş Devletçiliği, S. 18, 1933, Kadro Dergisi, 25-36.

İsmail Hüsrev, “Garppte Sermaye terakümünde Müstemlekelerin rolü”, S. 32, 1934, Kadro Dergisi, 17- 21.

İsmet İnönü “Fırkamızın Devletçilik Vasfı”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 4-6.

Şevket Süreyya, “İnkılap Hukuku”, S. 26, 1934, Kadro Dergisi, 5-10.

Şevket Süreyya Aydemir, “Ergenekon Efsanesi”, S. 13, 1933, Kadro Dergisi, 5-9.

Şevket Süreyya Aydemir, “İş Hasreti ve 500.000.000 liralık Türk Bütçesi” S. 9, 1932, Kadro Dergisi, 4-10.

Şevket Süreyya Aydemir, “Milli Kurtuluş Hareketinin Ana Prensipleri”, S.8, 1932, Kadro Dergisi, 6-12.

Şevket Süreyya, “Avrupanın Hayranı Değil Mirasçısıyız”, S. 29, 1934, Kadro Dergisi, 43-46.

Şevket Süreyya, “İçpazar ve İktisatta Bütünlük”, S. 10, 1932, Kadro Dergisi, 5-12.

Şevket Süreyya, “İnkılap Bitti mi?”, S. 3, 1932, Kadro Dergisi, 5-10.

- Şevket Süreyya, “İnkılap Neslinin Şarkısı”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 9-13.
- Şevket Süreyya, “Milli Kurtuluş Hareketleri Hakkında Bizim Tezimiz”, S. 12, 1933, Kadro Dergisi, 38-44.
- Şevket Süreyya, “Genç Nesil Meselesi”, S. 4, 1932, Kadro Dergisi, 5-9.
- Şevket Süreyya, “Programlı Devletçilik”, S. 34, 1934 Kadro Dergisi, 5-13.
- Vedat Nedim, “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerektir”, S. 15, 1933, Kadro Dergisi, 13-19.
- Vedat Nedim, “İktisatta İstiklal”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 14-18.
- Vedat Nedim, “Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına 2”, S. 2, Kadro Dergisi, 1932, 9-14.
- Vedat Nedim, “Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına”, S. 1, Kadro Dergisi, 1932, 6-9.
- Vedat Nedim, “Ümmilikle Mücadele İçin Köy Kampları”, S. 1, 1932, Kadro Dergisi, 42-43.
- Yakup Kadri, “Ankara, Moskova, Roma”, S. 13, 1932, Kadro Dergisi, 29-31.
- Yakup Kadri, “Ankara, Moskova, Roma”, S.10, 1932, Kadro Dergisi, 40-43.
- Yakup Kadri, “Eski Yeni”, S. 12, 1932, Kadro Dergisi, 25-26.
- Yakup Kadri, “Fikirde İstiklal”, S. 22, 1933, Kadro Dergisi, 28-32.